

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1

לפני הרכב כבוד השופטים:

סארי ג'יוסי [אב"ד]

חננאל שרעבי

ניצן סילמן

עז' המנוח ס. ז"ל

בעניין:

המערערים:

1. א.ס.

2. ב.ס.

3. ג.ס.

4. ד.ס.

5. ה.ס.

ע"י ב"כ עוה"ד ז' כמאל

נגד

המשיבה:

ו.ס.

ע"י ב"כ עוה"ד א' חוסיסי

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

ערעור על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה בחיפה (כב' השופט בן ציון ברגר) מיום 23.2.2020.

פסק-דין

השופט סארי ג'יוסי [אב"ד]

1. בפנינו ערעור על פסק-דינו של בית המשפט לענייני משפחה בחיפה (כב' השופט ב. ברגר) ב- ת"ע 68128-09-19 מיום 23.02.2020 (להלן: "פסק-הדין"), אשר במסגרתו נדחתה בקשת המערערים לביטול צו-גירוש וצו-קיום צוואה תחתיו.

בית משפט קמא קבע, כי השייח' מ', אימאם ומורשה לרישום נישואין, אינו נמנה עם חברי בית-הדין הדתי הדרוזי. נוכח האמור, נקבע בפסק-הדין, כי חתימה על צוואה בפניו אינה

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

בבחינת חתימה בפני רשות, ולפיכך המסמך שנחתם בפניו אינו מהווה צוואה על-פי דין, וכי
בנסיבות אלו, על צו-הירושה להיותר על כנו.

הנסיבות הצריכות לעניין

2. ס' עליו השלום (להלן: "המנוח") נפטר ביום 07.08.2017, והותיר אחריו 5 ילדים מאשתו
הראשונה (להלן: "המערערים"), ואלמנה – אשתו השנייה (להלן: "המשיבה").

3. ביום 18.02.2018, ניתן צו-ירושה אחר עיזבון המנוח, ולפיו המשיבה יורשת מחצית מן
העיזבון והמערערים יורשים את המחצית האחרת, באופן שכל אחד מן הילדים יורש
עשירית מן העיזבון. בעקבות זאת, הגישה המשיבה לבית משפט קמא בקשה לחלוקת
עיזבון בהתאם לצו-הירושה האמור.

4. ביום 12.05.2019 בהעדר התנגדות מצד ב"כ היועץ המשפטי לממשלה, ובהעדר תגובה מצד
המערערים, נעתר בית משפט קמא לבקשת המשיבה, והורה על חלוקת העיזבון בהתאם
לצו-הירושה.

5. ביום 27.05.2019 הגישו המערערים בקשה לצו-מניעה זמני, אשר במסגרתה עתרו למניעת
כל פעולה בעיזבון המנוח הואיל והמנוח, כך לטענתם, הותיר אחריו צוואה. בו ביום נעתר
בית משפט קמא לבקשת המערערים, וניתן צו-מניעה, האוסר כל דיספוזיציה בעיזבון
המנוח. בקשה לעיון חוזר בהחלטה זו, אשר הגישה המשיבה, נדחתה ביום 08.07.2019.

6. במקביל הוגשה לרשם לענייני ירושה בקשה לביטול צו-הירושה, מכוח ס' 72 לחוק הירושה
התשכ"ה-1965 (להלן: "חוק הירושה") ותקנה 27 לתקנות הירושה התשנ"ח – 1998
(להלן: "תקנות הירושה"), נוכח צוואה נטענת שהותיר המנוח.

המערערת הגישה התנגדות לצוואה זו ורשם הירושה העביר את התיקים לפתחו של בית
משפט קמא.

לבקשה לקיום צוואת המנוח צורפו שני מסמכים שנערך בכתב-יד שאינו כתב-ידו של המנוח
(להלן: "המסמכים"). המסמך הראשון, נעדר תאריך, ואף אינו נושא כל חתימה, לא של
המנוח ולא של כל אדם אחר, מתייחס בסעיף 2 למשיבה, ואילו המסמך השני, מתאריך
10.09.2009, נושא את שמו של השייח' מ', ומתייחס לאשתו הראשונה של המנוח, ת'. שני
המסמכים נערכו בכתב-ידו של השייח' מ', אשר אישר בתצהיר שצורף לבקשה לביטול צו-

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 הירושה וקיום צוואת המנוח, כי המסמכים נכתבו על-ידו ומבטאים את רצונו של המנוח.
2 בנוסף הצהיר השייח' מ', כי המסמך הראשון, הוא זה שמשקף את צוואתו האחרונה של
3 המנוח.

7. עוד הצהיר השייח' מ', כי הוא:

7 "שייח' בעדה הדרוזית, מנהל בית תפילה ואימאם מוסמך מטעם בית הדין
8 הדרוזי. במסגרת תפקידיי כאיש דת, הנני מוסמך לעשות, בין היתר, אירוסין,
9 כתובות, צוואות, גישורים בין אנשים מהעדה, וכן הנני משתתף בוועדות שונות
10 בהתאם לסמכויות שאני מקבל מבית הדין הדרוזי",

12 נוכח הצהרתו זו, הורה בית משפט קמא ביום 28.11.2019 למערערים להגיש תעודת עובד-
13 ציבור או מסמך אחר, באשר למעמדו של השייח' מ'.

15 ביום 20.12.2019 הוגשה תעודת עובד-ציבור על-ידי כמיל מולא, מנהל בתי-הדין הדתיים
16 הדרוזים, בה הוצהר כך:

18 "מעמדו של שייך מ', אימאם ומורשה הנישואין בכפר ל' הינו רשות על פי סעיף
19 160 לחוק המעמד האישי של העדה הדרוזית אשר קובע, כי קאדי בית הדין
20 הדרוזי רשאי למנות במקומו אחד מאנשי הדת לרישום או לאישור הצוואה וכי
21 איש הדת יגיש לקאדי את הצוואה לצורך הרישום באם ביקש זאת המצווה".

עוד ובנוסף הוצהר, כי:

25 "בהיות כבוד השייך מ' רשות כמשמעותו בסעיף 22א' לחוק הירושה, הרי הצוואה
26 שעורך וחתומה על ידו בין שנחתמה על ידי המצווה ובין שלא הינה מסמך צוואתי".

תמצית טענות הצדדים בפני בית משפט קמא

8. עיקר טענת המשיבה בפני בית משפט קמא הייתה, כי המסמכים האמורים, אינם יכולים
31 להתקבל כמסמך צוואתי, הואיל ואין מדובר בצוואה בכתב-יד, שהרי כתב-היד על-גבי
32 המסמכים אינו של המנוח, אין מדובר בצוואה בעדים, שהרי אין עדים לצוואה זו, ואין
33 מדובר בצוואה בפני רשות הואיל ועורך הצוואה, השייח' מ', אינו בבחינת רשות.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 לטענתה, אין הקאדי מוסמך להאציל סמכות של עריכת הצוואה בפני רשות. כמו-כן נטען,
2 כי אין בתעודת עובד-הציבור כל אזכור, אישור או ראייה לעניין האצלת הסמכות לשייח' מ'
3 או מענה לשאלה מי היה הגורם שהאציל סמכות זו.
4 מכל מקום, כך לטענת המשיבה, גם לו נמצאה ראייה לאותה האצלת סמכות, אין חולק, כי
5 השייח' מ' אינו בבחינת רשות, כהגדרתה בחוק הירושה.

6
7 9. מנגד, טענו המערערים, כי קיימת הלימה בין הצהרתו של השייח' מ', לפיה הוא מוסמך
8 לערוך צוואות לבין הדברים האמורים בתעודת עובד-הציבור. סעיף 160 לחוק המעמד
9 האישי של העדה הדרוזית, כך נטען, קובע, כי אין כל צורך שמינוי לצרכי רישום צוואה
10 יהיה במעמד קאדי.

11 עוד נטען, כי אין בסעיף 22 לחוק הירושה, שימוש במילים "שופט" או "רשם" בעת
12 ההתייחסות לבתי-הדין הדתיים, ולא בכדי, כך נטען, בחר המחוקק להשתמש בהגדרה
13 "חבר בית הדין הדתי".

14
15 עוד ובנוסף נטען, כי אין כל קביעה, שעל חבר בית-הדין הדתי, אשר מוסמך לבצע רישום
16 או עריכה של צוואה להיות שופט או רשם.

פסק-הדין של בית משפט קמא

17
18
19
20 10. בפסק-דינו של בית משפט קמא מיום 23.02.2020 נקבע, כי הואיל ואין מחלוקת, שבעניינו
21 אין מדובר בצוואה בכתב-יד או בצוואה בעדים, יש להתמקד בשאלה האם בנסיבות העניין
22 שבפנינו, מדובר בצוואה בפני רשות.

23 בית משפט קמא דן בהוראות חוק הירושה בסוגיית עריכת צוואה בפני רשות, ובהגדרות
24 המונחים, על-פי חוק זה, וקבע, כי בשים-לב להוראות החוק, שחבר בית-דין דתי הוא
25 בהגדרתו קאדי או דיין שמעמדו שקול לשופט של בית משפט. לפיכך נקבע, כי השייח' מ'
26 אינו נמנה על "שופטי בית הדין הדרוזי".

27
28 בהמשך פסק-הדין, דן בית משפט קמא בשאלה האם רשאי קאדי של בית-הדין הדרוזי
29 להאציל סמכותו לאיש דת דרוזי לשמש כרשות לצורך עריכת צוואה, וקבע, כי התשובה
30 לשאלה זו שלילית. נוכח עצמאות חוק הירושה, ובשים לב להוראות סעיף 22 (ז) לחוק
31 הירושה, כך נקבע, לו סבר המחוקק ששופט או קאדי מוסמכים להאציל את סמכותם
32 לאדם אחר, היה המחוקק קובע כך באופן מפורש.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 עוד נקבע, כי סעיף 148 לחוק הירושה קובע מפורשות שזכויות ירושה ומזונות מן העיזבון
2 יידונו אך ורק לפי החוק. גישה זו, כך כקביעת בית משפט קמא, מלמדת על הפרשנות
3 המצמצמת שיש לנקוט באפשרות שגורם שיפוטי או חבר בית-דין דתי יוכל להאציל
4 מסמכותו ולקבוע גורמי רשות נוספים תחתיו.

5
6 בית משפט קמא אף הפנה לפסיקות בתי המשפט השונים, על-פיהם, לצוואה בפני רשות
7 מעמד מיוחד, וכי המחוקק ביקש לייחד דרך פעולה מיוחדת לעשיית צוואה בפני רשות על-
8 מנת להבטיח את כוחה. האצלת סמכות, כך נקבע, לערוך צוואה בפני רשות בפני גורמים
9 שאין לגביהם חובה לפעול באחת מן הדרכים המנויות בדין, עלולה להביא לאיבוד כוחה
10 של צוואה בפני רשות.

11
12 עוד ובנוסף קבע בית משפט קמא, כי בהצעת החוק המקורית של חוק הירושה נכתב, כי
13 ניתן לערוך צוואה בפני רשות בפני פקיד מוסמך. הואיל והוראה זו נשמטה בנוסח החוק
14 והסמכות נמסרה לגורמים השיפוטיים המפורטים בסעיף 22 (א) לחוק הירושה, כך קבע
15 בית משפט קמא, המשמעות היא שיש ליתן פירוש מצומצם ודווקני לזהות הרשות.

16
17 עוד קבע בית משפט קמא, כי המחוקק אפשר בסעיף 155 לבתי-הדין הדתיים לעסוק בענייני
18 ירושה וצוואות כאשר קיימת הסכמה של כל הצדדים, אולם סמכות השיפוט ניתנה רק
19 לבית-דין דתי כהגדרתו בדין, ולא לאיש-דת שאינו נמנה עם חברי בית-הדין הדתי.

20
21 נוכח כל האמור לעיל, קבע בית משפט קמא, כי שייח' מ', הוא איש-דת, אשר אינו נמנה על
22 חבר בית-הדין הדתי הדרוזי, ולפיכך הוא אינו רשות היכולה לערוך בפניה צוואה בפני
23 רשות. עוד נקבע, כי המסמכים האמורים אינם צוואה על-פי דין, ובנסיבות אלו, על צו -
24 הירושה להיוותר על כנו.

טענות הצדדים בערעור

25
26
27
28 11. המערערים מיאנו להשלים עם פסק-דינו של בית משפט קמא, וערעורם מונח בפנינו.

29
30 לטענת המערערים, בית משפט קמא שגה עת קבע בפסק-הדין, כי צוואת המנוח איננה
31 מהווה צוואה בפני רשות כהגדרת מונח זה בסעיף 22 לחוק הירושה, והורה על חלוקת
32 העיזבון בהתאם לצו-הירושה. העובדה שהשייח' מ' ערך שתי צוואות שונות, לבקשת
33 המנוח, כך נטען, מהווה ראיה מהותית בדבר הנוהג והרשות שהוענקה לו על-ידי בית-הדין
34 הדרוזי לעשות כן.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 עוד נטען, כי שגה בית משפט קמא הן בכך שהתעלם מן הדין האישי החל על הצדדים, והן
2 עת איין את זכותם של בתי-הדין הדרוזיים להאציל את סמכותם בכל הנוגע לענייני ירושה
3 וצוואה לאנשי-דת. פסיקתו השגויה של בית משפט קמא, כך נטען, נוגדת את האינטרס
4 הציבורי לפיו בני העדה הדרוזית יהיו זכאים להמשיך ולנהל את אורחות חייהם כפי שעשו
5 מאז ומעולם, ובהתאם למנהגיהם.

6
7 עוד ובנוסף נטען, כי פסיקת בית משפט קמא מתעלמת מן העובדה, כי אנשי-הדת עורכים
8 כדרך קבע צוואות של חברי קהילתם, וכי הדבר נעשה בהסמכה ובהרשאה מפורשים של
9 בתי-הדין הדרוזיים ובהתאם לנוהג ולמנהג.

10
11 לטענת המערערים, הפרשנות שנתן בית משפט קמא לסעיף 22 לחוק הירושה שגויה, הואיל
12 ופרשנות זו מתעלמת מן העובדה שכוונת המחוקק הייתה שלא לקבוע, כי רק מי שהוא בעל
13 מעמד שיפוטי בבית-הדין רשאי לערוך צוואות. ברי, כך נטען, כי לו זו הייתה כוונת
14 המחוקק, היה מציין את המילים "קאדי מדיהב" ולא בוחר במילים "חבר בית דין דתי".
15 המחוקק, כך אליבא דמערערים, בחר באופן מכוון להותיר מונח זה כמונח מעורפל, על-
16 מנת לא לצמצם את חופש הדת של בני-הדתות השונות. לא זו אף זו, סבורים המערערים,
17 כי שימוש בלשון "חבר בית דין דתי" נעשה על-מנת לאפשר לבתי-הדין השונים להאציל את
18 סמכויותיהם לאנשי-דת.

19
20 עוד נטען, כי בית משפט קמא התעלם מתעודת עובד-הציבור שהוצגה בפניו, ואשר ניתנה
21 על-ידי מנהל בתי-הדין הדרוזיים, וממנה עולה, כי על-פי הדין האישי החל על הצדדים,
22 רשאי איש-הדת המקומי לערוך צוואות בפני רשות. היה על בית משפט קמא, כך אליבא
23 דמערערים, לאפשר העדת עדים, לפני שדחה את האמור בתעודת עובד-הציבור שהוגשה לו.

24
25 עוד ובנוסף נטען, כי שגה בית משפט קמא עת קבע, כי לא חל על הצדדים בכל הנוגע לענייני
26 ירושה, הדין האישי, וכי קביעה זו מתעלמת מן הדין הדתי הסובסטיבי החל על הצדדים,
27 ומהוראות סעיף 155 (ג) לחוק הירושה גם יחד. על-פי הדין האישי החל על הצדדים, כך
28 נטען, ועל-פי הנוהג והמנהג של בתי-הדין הדרוזיים, קיימת האצלת סמכויות לאיש-דת
29 מקומי, אשר מהווה חבר בית-דין דתי, כפי שקרה בענייננו עם השיח' מ'.

30
31
32 12. ביום 24.04.2020, נעתרתי לבקשת המערערים לתקן את הערעור, באופן שהערעור יתייחס
33 גם לפסיקת בית משפט קמא מיום 23.03.2020 בעניין שכ"ט עו"ד, וכי הטיעונים בסעיף 23

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 לבקשת המערערים מיום 20.04.2020, ולפיהם שגה בית משפט קמא בשיעור שכ"ט אשר
2 פסק, הואיל ומדובר בסכום בלתי פרופורציונלי בשים-לב להליך הקצר והזריז, אשר התנהל
3 בפניו, יתווספו להודעת הערעור, ויהוו חלק בלתי נפרד הימנה.

4
5 13. מנגד טענה המשיבה, כי צדק בית משפט קמא, עת קבע, כי השייח' מ' אינו רשות, וכי אין
6 מדובר בצוואה על-פי דין של המנוח, וכפועל-יוצא, יש להותיר את צו-הירושה על כנו. בית
7 משפט קמא, כך נטען, התייחס בפסק-דינו לכל הוראות החוק הרלוונטיות לענייננו, התרשם
8 באופן בלתי אמצעי ממכלול הראיות שהונחו בפניו, והגיע לתוצאה הראויה, לפיה השייח'
9 מ' אינו חבר בית-דין דרוזי, ומשכך, אין הוא מוסמך לערוך צוואה בפני רשות.

10
11 עוד נטען, כי בצדק קבע בית משפט קמא, כי אין לקבל את דבריו של מנהל בתי-הדין
12 הדרוזיים, בנוגע למעמדו של השייח' מ' כרשות, וזאת נוכח עיקרון עצמאות חוק הירושה,
13 ובשים-לב לפסיקות בתי המשפט. תעודת עובד-הציבור, כך אליבא דמשיבה, כוללת פגמים
14 וסתירות, ואף מסתמכת על עובדות לא נכונות, עת צוין בתעודה, כי המסמך חתום, שעה
15 שלא כך הם פני הדברים.

16
17 מסקנת בית משפט קמא, לפיה שייח' מ' אינו קאדי-מד'הב, ולפיכך צוואת המנוח, אינה
18 צוואה בפני רשות, נטועה בדין, וזאת גם בשים-לב לחוק בתי הדין הדתיים הדרוזים,
19 התשכ"ג – 1962. משמעות קבלת תעודת עובד-הציבור, כך נטען, היא שכל שייח' במעמד
20 אימאם היה מקבל לידי סמכויות של חבר בית-דין דתי, וברי, כי אין זו כוונת המחוקק.

21
22 עוד ובנוסף נטען, כי סמכויותיו של שייח' מ', מוגבלות לסמכויותיהם של השייחים אשר
23 משמשים אימאמים או מורשי נישואין, ומוגבלת לסידור צוואה בעדים או הגשת מסמך
24 לרישום בבית הדין הדתי הדרוזי. בנוסף, לטענת המשיבה, תעודת עובד-הציבור אף לא
25 כללה כל ראייה על הסמכתו של השייח' מ' כאימאם או כמורשה לרישום נישואין.

26
27 לטענת המשיבה, מלבד הדברים האמורים, המסמכים אותם כתב השייח' עבור המנוח
28 טומנים בחובם פגמים נוספים, לרבות העובדה, כי בין השייח' מ' לבין המנוח שררו יחסי
29 קרבה וחברות, לא צורפה למסמך בקשה בכתב לרשות על-ידי המצווה, אין פרוטוקול דיון,
30 איו אישור, כי הצוואה הוקראה למנוח, ואין אישור של הרשות או תשלום אגרה כלשהיא.

31
32 עוד טענה במשיבה, כי אין לקבל את ניסיונותיהם של המערערים לטעון, כי התנהלותו של
33 שייח' מ' והנסיבות בענייננו משקפות את מנהגי העדה, וממילא, כך נטען, טענות אלו לא

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 הועלו בפני בית משפט קמא. התנהלותו של השייח' מ', כך לטענת המשיבה, אינה משקפת
2 את מנהגי העדה הדרוזית, והיא אף מטילה דופי בשייח'ים רבים, שמבצעים את מלאכתם
3 נאמנה, ובהתאם לחוק הירושה.
4
5 עוד נטען, כי אין לקבל את טענות המערערים בנוגע להוצאות שהוטלו עליהם, וזאת בשים-
6 לב להיקף ההליך שנוהל הן בפני הרשם לענייני ירושה, והן בפני בית משפט קמא.
7
8 14. בדיון שהתקיים בפנינו חזר ב"כ המערערים על הטענות בהודעת הערעור ובעיקרי הטיעון,
9 והדגיש, כי חוק המעמד האישי הדרוזי הוא יישום של הדין המהותי הסובסטנטיבי של הדת
10 הדרוזית, אשר חל בסוריה, בלבנון, בירדן, במצרים ובמדינות אשר קיימת בהן קהילה
11 דרוזית. החוק, כך נטען, אומץ על-ידי הרשות הרוחנית של העדה הדרוזית, וגם על-פי
12 פסיקת בית המשפט העליון בהליכים משפטיים רבים מאוד.
13
14 לטענת ב"כ המערערים סעיף 160 לחוק המעמד האישי של העדה הדרוזית בו מדובר על
15 האצלת סמכות לאימאם או לשייח' הוא דין מהותי. עוד נטען, כי חוק זה חל לא רק בענייני
16 נישואין וגירושין, אלא גם בסוגיות של אפוטרופסות, מזונות, משמורת וצוואות.
17
18 עוד ובנוסף נטען, כי לאחר שהונחה בפני בית משפט קמא תעודת עובד-ציבור, בשים-לב
19 שבצוואה האמורה, התקיימו מרכיבי היסוד, ונוכח העובדה, כי לא היה לבית המשפט ספק
20 כי הצוואה משקפת את רצון המנוח, היה עליו לזמן לעדות את השייח' מ'. המערערים, כך
21 נטען, כלל לא טענו בפני בית משפט קמא, כי מדובר בצוואה בפני רשות, הגם שהם סבורים
22 שבענייננו מדובר בצוואה בפני רשות, כי אם הגדירו אותה כצוואה בכתב שנכתבה על-ידי
23 האימאם.
24
25 לטענת ב"כ המערערים, היה על בית משפט קמא לבדוק האם הפגמים בצוואה ניתנים
26 לתיקון, גם מכיוון שהותרת פסק-הדין על כנו, עלולה ליצור מצב חמור הואיל וכך נעשות
27 צוואות בכל ישוב דרוזי.
28
29 15. ב"כ המשיבה, אף הוא חזר על עיקרי הטיעון, והדגיש, כי צדק בית משפט קמא בקביעותו,
30 לפיהן לא הונח בפניו מסמך צוואתי.
31

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 עוד נטען, כי הסמכות המוקנית לאימאם מכוח סעיף 160 לחוק המעמד הדרוזי היא סמכות
2 ברורה לכל האימאמים, מוגבלת לסמכות כשל עורך-דין לעניין צוואות, וכי לא היו מקרים
3 בהם שייח'ים טענו שהם רשות.
4

5 לעניין תעודת עובד-הציבור נטען, כי כפי שביט משפט קמא קבע, מדובר בתעודה שלא היה
6 בידו של בית המשפט לקבלה משום שהיא טומנת בחובה סתירות ושגיאות, לרבות עת נרשם
7 שהצוואה חתומה, כאשר הלכה למעשה היא אינה חתומה, וכי סעיף 160 לחוק המעמד
8 האישי של העדה הדרוזית מדבר על הסמכות בתור אימאם.
9

10 16. ביום 15.10.2020 הגישו המערערים בקשה להורות על צירופו של היועץ המשפטי לממשלה
11 להליך בענייננו או לחלופין לבקש את עמדתו הואיל וכך לטענת המערערים, מדובר בשאלות
12 משפטיות כבדות-משקל, אשר חורגות מעניינם הפרטי של הצדדים, וקיים בה עניין רב
13 לציבור.
14

15 לטענת המערערים, עמדה זו נדרשת גם בשים-לב לעמדת בתי-הדין הדתיים הדרוזיים, כפי
16 שזו נלמדת מתעודת עובד-הציבור, ונוכח העובדה שדחיית הערעור עלולה להביא לבטלותן
17 של צוואות רבות, ואף לפגוע באורחות-חייה של העדה הדרוזית.
18

19 17. ביום 18.10.2020 הגישה המשיבה את תשובתה לבקשה האמורה, במסגרתה נטען, כי היועץ
20 המשפטי לממשלה מסר את עמדתו בנוגע לתיק זה פעמיים – בפעם הראשונה, עת לא התנגד
21 לצו-הירושה, ובעקבות עמדתו השנייה, הועברה ההתדיינות בתיק שבענייננו לבית המשפט
22 לענייני משפחה.
23

24 עוד נטען, כי המערערים לא העלו בקשה מעין זו במשך כל ההליך שהתנהל בבית המשפט
25 לענייני משפחה, ואף לא במסגרת הערעור. דבריהם של המערערים, כך נטען, לפיהם דחיית
26 הערעור תמיט אסון על החברה הדרוזית, אינה נכונה, ואף לא הובאה כל ראייה לאמיתות
27 טענה זו.
28

29 18. ביום 21.10.2020 הוגשה תגובתם של המערערים לתשובתה של המשיבה, ולפיה המשיבה
30 לא התייחסה באופן ענייני לטענות, כי דחיית ערעורם של המערערים תגרום להצפת בתי
31 המשפט בבקשות לביטול צוואות.
32

33 עוד נטען, כי עמדת היועץ המשפטי לממשלה בנוגע לסמכותם של אנשי-הדת שהוסמכו על-
34 ידי בתי-הדין לגבות צוואה בפני רשות, מעולם לא התקבלה. המערערים, כך נטען, לא

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

השתהו בהגשת הבקשה, אלא הגישו אותה בהזדמנות הראשונה לאור פסק-דין של בית משפט קמא, ומכל מקום, כך אליבא דמערערים, אין כל נפקות למועד בו הועלתה הבקשה, שעה שמדובר בסוגיה שעלולה להשפיע על ציבור רחב.

דיון והכרעה

19. לאחר שנתתי דעתי לפרוטוקולים של הדיונים שהתקיימו בפני בית משפט קמא, לכל התיעוד הרלוונטי, לפסק-דין של בית משפט קמא, לנימוקי הערעור, לעיקרי הטיעון של הצדדים ותיקי המוצגים, לרבות טיעוניהם בעל-פה של באי-כוח הצדדים בדיון שהתקיים בפנינו, מסקנתי היא שדין הערעור להידחות, וכך אציע לעמיתי.

20. הסוגיה שבפנינו נטועה בשאלה האם מסמך שערך איש-דת דרוזי, ובו הוראות בדבר עזבונו של בן לעדה זו, יכולות להוות מסמך צוואתי שנערך בפני רשות, ולהיחשב כצוואה תקפה?

21. ראשית, אדגיש, כי בשים לב להוראות סעיף 25 לחוק הירושה, החלופה האפשרית היחידה בענייננו מתוך ארבעה סוגי הצוואות בהם הכיר המחוקק, היא זו של צוואה בפני רשות.

סעיף 25 לחוק הירושה קובע כהאי לי שנא :

"(א) התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה, ולא היה לבית המשפט ספק כי היא משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה, רשאי הוא, בהחלטה מנומקת, לקיימה אם אף נפל פגם בפרט מן הפרטים או בהליך מן ההליכים המפורטים בסעיפים 19, 20, 22 או 23 או בכשרות העדים, או בהעדר פרט מן הפרטים או הליך מן ההליכים כאמור.

(ב) בסעיף זה "מרכיבי היסוד בצוואה" הם:

(1) בצוואה בכתב יד כאמור בסעיף 19 הצוואה כולה כתובה בכתב ידו של המצווה;

(2) בצוואה בעדים כאמור בסעיף 20 – הצוואה בכתב והמצווה הביאה בפני שני עדים;

(3) בצוואה בפני רשות כאמור בסעיף 22 – הצוואה נאמרה בפני רשות או הוגשה לרשות, על ידי המצווה עצמו;

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 (4) בצוואה בעל פה כאמור בסעיף 23 – הצוואה נאמרה על ידי המצווה עצמו
2 בפני שני עדים השומעים את לשונו בעת שהיה שכיב מרע או בעת שראה את
3 עצמו, בנסיבות המצדיקות זאת, מול פני המוות".

4
5
6 המסמכים המתוארים לעיל, אינם יכולים להוות צוואה בכתב-יד הואיל ולא היה זה המנוח
7 שכתב אותם, ולפיכך אינם בכתב-ידו. הצוואה לא נערכה בפני שני עדים, ולפיכך היא אינה
8 צוואה בעדים, ובעת כתיבת המסמכים האמורים לא היה המנוח שכיב-מרע.

9
10 נוכח האמור לעיל, על אף שבית משפט קמא התרשם, כעולה מפסקה 5 לפסק-דינו, כי
11 המסמך הראשון, המתייחס למשיבה, הוא זה שמשקף את צוואתו האחרונה של המנוח,
12 ברי, כי לא ניתן היה לקיים את הצוואה על-פי שלוש החלופות האמורות, נוכח העדר
13 מרכיבי היסוד בה.

14
15 22. משכך, אפנה לבחון האם בענייננו התקיים, למצער, מרכיב היסוד שנקבע בסעיף 25 לחוק
16 הירושה, בחלופה של צוואה בפני רשות. היינו, האם בענייננו נאמרה הצוואה בפני רשות או
17 הוגשה לרשות על-ידי המצווה עצמו? לשון אחרת, האם השייח' מ', אשר בפניו ניתנו
18 הוראותיו של המנוח, הוא "רשות"?

19
20 אם התשובה לשאלה זו תהא חיובית, אפנה לבחון קיומם של מרכיבי צוואה נוספים, דוגמת
21 אלה, אשר מצויים בסעיף 7 לתקנות הירושה. ברם, אם התשובה לשאלה האמורה תהא
22 שלילית, בכך יסתיים מסענו, הואיל והתוצאה היחידה עת נעדר אחד ממרכיבי היסוד
23 בצוואה, היא אחת – פסלות.

24
25 סעיף 22 לחוק הירושה מורנו כך :

26
27 (א) צוואה בפני רשות תיעשה על ידי המצווה באמירת דברי הצוואה בעל-פה
28 בפני שופט, רשם של בית משפט או רשם לענייני ירושה, או בפני חבר של בית דין
29 דתי, כמשמעותו בסעיף 155, או בהגשת דברי הצוואה בכתב, על ידי המצווה
30 עצמו, לידי שופט או רשם של בית משפט, רשם לענייני ירושה או חבר בית דין
31 דתי כאמור.

32 (ב) דברי הצוואה כפי שנרשמו על ידי השופט, הרשם של בית המשפט, הרשם
33 לענייני ירושה או חבר בית הדין הדתי או כפי שהוגשו לידו, ייקראו בפני המצווה,
34 הוא יצהיר שזו צוואתו, והשופט, הרשם של בית המשפט, הרשם לענייני ירושה

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

או חבר בית הדין הדתי יאשר בחתימתו על פני הצוואה שהיא נקראה ושהמצווה
הצהיר כאמור.

(ג) נכתבה הצוואה בלשון שהמצווה אינו שומע, תיקרא בפניו בתרגום ללשון
שהוא שומע, והמתרגם יאשר זאת על פני הצוואה.

(ד) במקום קריאת הצוואה או תרגומה בפני המצווה יכולה לבוא קריאתה או
קריאת תרגומה על ידי המצווה עצמו.

(ה) צוואה שנעשתה בפני רשות מותר להפקידה אצל רשם לעניני ירושה.

(ו) צוואה בפני רשות תהיה ראייה לכאורה שהאדם הנקוב בה כמצווה עשה את
הצוואה ושנעשתה ביום ובמקום הנקובים בה כיום העשיה ומקומה.

(ז) לענין סעיף זה, דין נוטריון כדין שופט". (ההדגשה אינה במקור).

ובהמשך, דן סעיף 155 לחוק הירושה בסוגיית שיפוט בתי-דין דתיים, וקובע כך:

"(א) על אף האמור בסעיפים 66(א) ו-151 מוסמך בית הדין הדתי שהיה לו
שיפוט בעניני המעמד האישי של המוריש, לתת צו ירושה וצו קיום צוואה ולקבוע
זכויות למזונות מן העזבון, אם כל הצדדים הנוגעים בדבר לפי חוק זה הביעו בכתב
הסכמתם לכך.

(1א) נתן בית הדין צו ירושה או צו קיום צוואה לפי סעיף זה, יועבר העתק הצו
לרשם לעניני ירושה לשם רישום לי סעיף 73ד.

(ב) היה בין הצדדים הנוגעים בדבר לפי חוק זה קטין, פסול דין או נעדר שאין לו
אפוטרופוס, רשאי בית הדין הדתי למנות לו אפוטרופוס לענין מתן הסכמה
לשיפוט בית הדין הדתי ולענין ייצוגו לפניו.

(ג) בענין שהובא בפני בית דין דתי בהתאם לסעיף קטן (א) מוסמך בית הדין
הדתי, על אף האמור בסעיף 148, לנהוג לפי הדין הדתי הנוהג בו, ובלבד שאם
היה בין הצדדים קטין או מי שהוכרז פסול-דין, לא יהיו זכויות הירושה שלו, אם
על פי דין ואם על פי צוואה, וזכויותיו למזונות מן העזבון פחותות ממה שהיו לפי
חוק זה.

(ד) בענין שהובא לפני בית דין דתי בהתאם לסעיף קטן (א), מוסמך בית הדין
הדתי גם למנות מנהל עזבון ולחלק נכסי העזבון, ויחולו סימנים א' עד ה' לפרק
הששי, למעט סעיפים 105 ו-106, ובכל מקום בסימנים אלה שמדובר בבית
המשפט יראו כאילו מדובר בבית דין דתי.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 (ה) סעיף קטן (א) אינו בא לפגוע בסעיף 4 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין
2 וגירושין), תשי"ג-1953.

3 (ו) בסעיף זה, "בית דין דתי" - בית דין רבני, בית דין שרעי, בית דין של עדה
4 נוצרית ובית דין דרוזי". (ההדגשה אינה במקור).

5
6 משמע, המחוקק הישראלי קבע, כי מרכיב היסוד בצוואה בפני רשות יהא, שהמצווה יאמר
7 את דבריו בעל-פה או יגיש דברים אלו בכתב לשופט או לרשם של בית משפט או רשם לענייני
8 ירושה או לחבר בית-דין דתי (בעניינינו חבר בית-דין דרוזי), או לנוטריון, ולהם בלבד.

9
10 אין, ולא יכול להיות חולק, כי על אף שהשייח' מ' הוא "אימאם ומורשה הנישואין בכפר
11 ל'", כלשונו של מר כמיל מולא, מנהל בתי-הדין הדתיים הדרוזיים, הוא אינו חבר בית-דין
12 דתי דרוזי.

13
14 עוד אבהיר, כי אין בעניינינו כל נפקות להוראת סעיף 155 (א) לחוק הירושה, המסמיכה
15 להחיל את הדין הדתי בבתי-הדין הדתיים גם בעת הכרעה בסוגיה של צוואות, עת קיימת
16 הסכמה של כל הצדדים. ברי, כי בעניינינו בחרו הצדדים לנהל את ההליכים בערכאות
17 האזרחיות, ומכל מקום, כאמור כבר לעיל, הסוגיה המשפטית בעניינינו שונה בתכלית.

18
19 נוכח האמור לעיל, סבורני, כי יש לדחות את טענת המערערים, ולפיה פסק-דינו של בית
20 משפט קמא מתעלם מהוראות סעיף 155 (ג) לחוק הירושה. ודוק, הרישא של סעיף 155 (ג)
21 "בענין שהובא בפני בית דין דתי בהתאם לסעיף קטן (א) מוסמך בית הדין הדתי, על אף
22 האמור בסעיף 148, לנהוג לפי הדין הדתי הנוהג בו", מתייחס לסעיף 155 (א), שעל קנקנו
23 עמדתי זה עתה, וכאמור כבר לעיל, אין להוראות חוק אלו כל נפקות לעניינינו.

24
25 23. על אף האמור לעיל, הצהיר מר כמיל מולא, מנהל בתי-הדין הדתיים הדרוזיים, ביום
26 20.12.2019 כי :

27
28 מעמדו של שייך מ', אימאם ומורשה הנישואין בכפר ל' הינו רשות על פי סעיף
29 160 לחוק המעמד האישי של העדה הדרוזית אשר קובע, כי קאדי בית הדין
30 הדרוזי רשאי למנות במקומו אחד מאנשי הדת לרישום או לאישור הצוואה וכי
31 איש הדת יגיש לקאדי את הצוואה לצורך הרישום באם ביקש זאת המצווה".

32
33 עוד ובנוסף הוצהר, כי :

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1
2 **"בהיות כבוד מ' רשות כמשמעותו בסעיף 22א' לחוק הירושה, הרי הצוואה שערך**
3 **וחתומה על ידו בין שנחתמה על ידי המצווה ובין שלא הינה מסמך צוואתי".**

4
5 משמע, אליבא דמר כמיל מולא, ניתן להחיל את "חוק המעמד האישי של העדה הדרוזית"
6 גם על סוגיות של עריכת צוואות.

7
8 אין בידי לקבל דברים אלו, ואפרט:

9
10 ראשית, אציין בקליפת-האגוז, כי חוק המעמד האישי של העדה הדרוזית הוא קודיפיקציה
11 של דין מהותי ודיוני כאחד בסוגיות הנוגעות למעמד האישי של בני העדה הדרוזית, והוא
12 **"החוק המטריאלי שעל בסיסו דנים בתי הדין הדתיים הדרוזיים בישראל... וזאת בהתאם**
13 **לקביעת המועצה הדתית הדרוזית, היא המוסד בדתי העליון של הדרוזים בישראל. עם**
14 **זאת במסגרת אימוץ החוק הלבנוני, נערכו בו שינויים מחויבים, ובכלל זה הפנייה לחקיקה**
15 **ישראלית משלימה וקביעת מקור שונה לסמכות השיורית של בית הדין הדתי המתבסס**
16 **על החוק והמנהג הדתי של הדרוזים"** (ר' **רוסלאן עותמאן**, חוק בתי הדין הדתיים הדרוזים,
17 התשכ"ג – 1962: הכרה ראשונה בעדה הדרוזית כעדה נפרדת לצורכי הדין האישי, עמ' 169-
18 170).

19
20 אולם, בניגוד לטענות המערערים, אשר מתבססות על האמור בתצהירו של מר כמיל מולא,
21 המחוקק הישראלי קבע באופן מפורש, כי בסוגיות הקשורות לזכויות ירושה, לא יחול הדין
22 הדתי האישי, וזאת בניגוד לסוגיות אחרות בענייני המעמד האישי, בהן מפנה המחוקק
23 מפורשות לדין האישי הרלוונטי, אשר חל על הצדדים (ר' לדוגמה, סעיף 3 לחוק לתיקון
24 דיני מזונות התשי"ט – 1959).

25
26 סעיף 148 לחוק הירושה קובע כך:

27
28 **"חוק זה אינו בא לפגוע ביחסי ממון בין איש לאשתו או בזכויות הנובעות מקשר**
29 **האישות; אולם על זכויות ירושה ועל זכויות למזונות מן העזבון לא יחול אלא חוק**
30 **זה"**. (ההדגשה אינה במקור).

31
32 ובהמשך, בסעיף 150 אף נקבעה עצמאותו של חוק הירושה באופן מפורש:

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 "בעניני ירושה לא יחול סימן 46 לדבר המלך במועצתו לארץ-ישראל, -1947
2 1922".

3
4 מן האמור לעיל עולה, כי המחוקק נתן את דעתו לכך שחוק הירושה עלול לפגוע במידת-
5 מה בסמכויותיהם של בתי-הדין הדתיים, וקבע בחקיקה ראשית את האיזונים הראויים
6 לטעמו בין הפגיעה בסמכויות אלו לבין אינטרסים אחרים, אשר מונחים על כפות-
7 המאזניים.

8
9 זאת ועוד, סעיף 4 לחוק בתי הדין הדרוזיים, התשכ"ג – 1962, קובע את סמכותו הייחודית
10 של בית-הדין:

11
12 "עניני נישואין וגירושין של דרוזים בישראל, אזרחי המדינה או תושביה, יהיו
13 בשיפוטו הייחודי של בית הדין; כן יהיו בשיפוטו הייחודי ענינים הנוגעים
14 ליצירתו או להנהלתו הפנימית של הקדש דתי שנוסד בפני בית דין על פי הדין
15 הדרוזי או של הקדש דרוזי שנוסד לפני תחילת חוק זה לפי מנהג דרוזי שלא
16 בפני בית דין דתי או בית משפט".

17
18 ובסעיף 5 מוסיף סמכות שיפוט בעת שניתנת הסכמת הצדדים לכך:

19
20 "בעניני המעמד האישי של דרוזים כמפורט בסעיף 51 לדבר המלך במועצה על
21 ארץ ישראל, 1922-1947, או בפקודת הירושה, אשר בהם אין לבית דין שיפוט
22 ייחודי לפי סעיף 4, יהא לבית הדין שיפוט לאחר שכל הצדדים הנוגעים בדבר
23 הביעו הסכמתם לכך".

24
25 יתרה מכך, אף בדברי ההסבר להצעת חוק בתי הדין הדרוזיים, נכתב באופן מפורש, כי:

26
27 "החוק המוצע בא להסמיך את הממשלה להקים בתי דין דתיים לעדה הדרוזית
28 ובית דין דתי לערעורים. כן בא החוק המוצע להסדיר ענייני מינוי הדיינים לבתי
29 דין אלה ותנאי כהונתם....סמכות השיפוט של בתי הדין דתיים דרוזיים מוצעת
30 בדומה לסמכות השיפוט של בתי דין רבניים...."

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1 אפנה לדבריו של כב' המשנה לנשיאה (בדימוס), השופט ס. גיוראן ב-בג"ץ 2829/03 פלונית
2 נ' בית הדין הדרוזי לערעורים בעכו, פ"ד ס(4) 159, פסקה 38 :

3
4 "פעולתו של בית הדין מוסדרת בחוק בתי הדין הדרוזיים. סעיף 4 לחוק מתייחס
5 לסמכותו של בית הדין לדון בענייני גירושין ונישואין של בני העדה הדרוזית.
6 לפי הסעיף "ענייני נישואין וגירושין של דרוזים בישראל, אזרחי המדינה או
7 תושביה, יהיו בשיפוטו הייחודי של בית הדין..."

8
9 ובהמשך, בפסקה 66 :

10
11 "כאמור לעיל, גם בקביעת סדרי הדין הנהוגים לפניו, קביעה הנמצאת בתחום
12 סמכותו הטבועה של בית הדין, מחויב בית הדין בשמירה על עיקרי הצדק הטבעי
13 הדיוני ועל עקרונות היסוד של השיטה המשפטית הישראלית. כפי שציין
14 המשנה לנשיא ברק (כתוארו אז), בבג"ץ 3914/92 לב נ' בית הדין הרבני האזורי
15 בתל-אביב-יפו [21], בעמ' 505-506 :

16 "שיטת המשפט בישראל אינה קונפדרציה של שיטות נפרדות. שיטת
17 המשפט בישראל היא אחדות, המכירה בשונות ובייחוד של מרכיביה
18 השונים. על-כן, בעניינים המהותיים של המעמד האישי חל המשפט
19 העברי, העשוי לעתים לדחות הסדר משפטי כללי זה או אחר. אך דחייה זו
20 מוגבלת אך לענייני המעמד האישי, 'לא פחות ולא יותר' (השופט לנדוי
21 בבג"צ 80/63 גורפינקל ואח' נ' שר-הפנים, בעמ' 2068). היא אינה חלה על
22 מה שאינו נופל לגדר ענייני המעמד האישי [...] היא אינה חלה, למשל, על
23 'המסה' האזרחית (ובמסגרתה זכויות הקניין השונות) שעמה פונה כל אדם
24 לבית הדין הרבני (ראה בג"צ 1000/92 הנ"ל). היא אינה חלה גם לעניין
25 השימוש בסמכות הטבועה של בית הדין הרבני להסדיר את ענייני הדיון
26 שלפניו. בשימוש בסמכות זו, על בית הדין הרבני לכבד את זכויות האדם,
27 וכמו כל ערכאת שיפוט אחרת, עליו לערוך איזון ראוי בין מלוא הערכים,
28 העקרונות והאינטרסים המתנגשים בכל סוגיה וסוגיה. איזון זה מוטל על
29 הסמכות הטבועה 'מבחוץ', מכוח מכלול ערכיה של שיטת המשפט
30 הישראלית. הוא משקף את מהותה ועקרונותיה של שיטת המשפט
31 הישראלית, אשר גם בתי הדין הדתיים הם חלק ממנה". (ההדגשה אינה
32 במקור).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1
2 מעבר לכך, אין כל אזכור, ולו בדוחק, לסוגיות נוספות עליהן יחול הדין האישי, ואשר
3 עשויות לבסס את טענות המערערים. לפיכך, סבורני, כי דין טענת המערערים, לפיה הואיל
4 ויש להחיל על הצדדים בכל הנוגע לענייני ירושה את הדין האישי, רשאי איש-הדת המקומי
5 לערוך צוואות בפני רשות, להידחות.
6
7 גם לטענת המערערים, כי שימוש בלשון "חבר בית דין דתי" נעשה על-מנת לאפשר לבתי-
8 הדין השונים להאציל את סמכויותיהם לאנשי-דת, אין כל רמז בדין, ולפיכך יש לדחות.
9
10 24. כמו-כן סבורני, כי יש אף לדחות את טענת המערערים, לפיה פרשנות מצמצמת של סעיף 22
11 לחוק הירושה מתעלמת מן העובדה שכוונת המחוקק הייתה שלא לקבוע, כי רק מי שהוא
12 בעל מעמד שיפוטי בבית-הדין רשאי לערוך צוואות, וכי המחוקק בחר באופן מכוון להותיר
13 מונח זה כמונח מעורפל, וזאת על-מנת לא לצמצם את חופש הדת של בני-הדתות השונות.
14 המערערים סבורים, כי בענייננו "שתיקת המחוקק" מצביעה על הסדר מיוחד - "הסדר
15 חיובי". משמע, כלשונם של המערערים, כי המחוקק בחר באופן מכוון להותיר את הוראות
16 החוק מעורפלות, וכי לו הייתה כוונת המחוקק, שרק מי שהוא בעל מעמד שיפוטי בבית-
17 הדין יהא רשאי לערוך צוואות, לשון החוק הייתה "קאדי מדי'הב" ולא "חבר בית דין דתי".
18
19 אין בידי לקבל טענה זו, ולו בדוחק, הואיל וסבור אני, כי המחוקק אמר את דברו בלשון
20 ברורה, שאינה משתמעת לשתי פנים.
21
22 יחד עם זאת גם אם אפסע לרגע קט בדרכיהם של המערערים, אגיע לתוצאה זוהי. כידוע
23 ל"שתיקה המחוקק" קיימת נפקות משפטית מובהקת, והיא לעולם תוביל לאחת משתי
24 מסקנות אפשריות: האחת, כי מדובר בהסדר שלילי, והשנייה היא, כי מדובר בלאקונה.
25
26 בענייננו, גם אם אראה את לשון החוק כ"שתיקה", ואיני רואה זאת כך, ברור, כי מדובר
27 בהסדר שלילי, ולפיו המחוקק קבע, כי רק אדם בעל מעמד שיפוטי - "חבר בית דין דתי",
28 יהא במעמד של רשות. ודוק, סעיף 22 (ז) לחוק הירושה, אף קובע, כי "לענין סעיף זה, דין
29 נוטריון כדין שופט", משמע המחוקק נתן דעתו לכל פרטי הוראת החוק, וברי, כי אין מדובר
30 בלאקונה.
31
32 עוד ובנוסף, אציין, כי בסעיף 27 (א) להצעת חוק הירושה התשי"ח - 1958 נכתב כך:

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

1
2 "צוואה רשמית תעשה על ידי המצווה באמירת דברי הצוואה בעל פה בפני שופט
3 או פקיד מוסמך שירשום אותם, או בהגשת דברי הצוואה בכתב לידי שופט או
4 פקיד מוסמך",
5

6 דומה, כי לשונו הברורה של החוק, כפי שזה התקבל בסופו של יום, מעידה כאלף עדים על
7 כוונת המחוקק, וברי, כי טענות המערערים אינן עולות בקנה אחד עם כוונה זו.
8

9 סבור אני, כי מאווייו של המחוקק לא היו להרחיב את לשון החוק – נהפוך הוא.

10
11 לעניין זה אפנה לדברים שכתבתי ב-תע (נצי') 1320-04 ס.ק. ז"ל נ' ס.ק. (28.02.2011), פסקה
12 : 19

13 "פעולתה של הרשות כמפקחת על תהליך עשיית הצוואה כולה מהווה בטוחה
14 פורמאלית לאמיתות הצוואה ולגמירות דעתו של המצווה ומכאן מבין כל
15 המרכיבים, ביכר המחוקק את מרכיב הרשות וראה בו כמרכיב יסוד וייחס לו
16 משקל כבד. יפים לענייננו דברי כבוד השופטת ש' נתניהו בע"א 796/87 מוסד
17 אריאלי ואח' נ' דוידי ואח', פ"ד מה(2) 478, 473, בהתייחס לסוג זה של צוואות
18 הגם שהם נאמרו שנים רבות לפני תיקון תשס"ד:
19

20 "רואים אנו, כי הדרישות הפורמאליות שבסעיף 22(ב),
21 המלוות לצוואה בעל פה בפני רשות, פחותות מאלה
22 הדרושות לצוואה בעל פה בפני עדים, הטעם לכך הוא, כי
23 בעצם המעמד בפני הרשות יש מידה רבה יותר של
24 טקסיות ורשמיות המדגישות את רצינות ההחלטה ואת
25 גמירות הדעת הדרושים לצוואה(ראה 851/179, 160/80,
26 בעמ' 107) מאשר בצוואה בפני עדים, כשם שברישום על
27 ידי הרשות יש ערובה לכך שהוא נאמן לדברי המצווה
28 שנאמרו בעל פה ולכך שאישור הרשות, שהצוואה נקראה
29 ושהמצווה הצהיר כי זו צוואתו, הוא אמין.
30 הדרישה כי צוואה כזו תיעשה בפני רשות, היא על כן יסוד
31 מוסד, ועל היעדרה לא ניתן להתגבר בעזרת סעיף 25""
32

33 25. עוד ובנוסף, אין בידי לקבל את טענות המערערים לפיהן דחיית הערעור מתעלמת מן
34 העובדה, כי אנשי-הדת עורכים כדרך קבע צוואות של חברי קהילתם, וכי הדבר נעשה

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

בהסמכה ובהרשאה מפורשים של בתי-הדין הדרוזיים ובהתאם לנוהג ולמנהג, ולפיכך
דחיית הערעור נוגדת את האינטרס הציבורי של בני העדה הדרוזית.

ודוק, המערערים העלו טענה זו לראשונה בפנינו, עת במשך כל ההליך שהתנהל בבית משפט
קמא, לא הועלתה טענה זו, וממילא לא הניחו המערערים תשתית ראייתית נאותה, שלא
לומר לא הניחו כל תשתית ראייתית להוכחת טענות אלו, ודומני, כי לא אגזים אם אומר, כי
טענות אלו נטענו בעלמא.

יתרה מכך, אציין, כי ספק רב בליבי, כי טענות אלו נטועות במציאות הנכוחה הואיל ו"**לאורך
כל שנות פעילותו, מקיים בית הדין הדתי הדרוזי את החקיקה האזרחית של הכנסת....**"
(ר' **רוסלאן עותמאן**, חוק בתי הדין הדתיים הדרוזים, התשכ"ג – 1962: הכרה ראשונה בעדה
הדרוזית כעדה נפרדת לצורכי הדין האישי, עמ' 170).

26. עוד יש להדגיש, כי גם אם אתעלם לרגע קט מן המסגרת הנורמטיבית הרחבה, כפי שזו
פורטה לעיל, ואתמקד רק בפריזמה ה"צרה" של נסיבות המקרה שבפנינו, סבורני, כי דין
הערעור להידחות.

המערערים סומכים ידיהם על תצהירו של מר כמיל מולא, מנהל בתי-הדין הדתיים
הדרוזיים, לפיהם סעיף 160 לחוק המעמד האישי של העדה הדרוזית קובע, כי קאדי בית-
הדין הדרוזי רשאי למנות במקומו אחד מאנשי הדת לרישום או לאישור הצוואה, ולפיכך יש
לראות בשייח' מ' כרשות.

דא עקא, המערערים לא הניחו כל תשתית ראייתית לכך שהשייח' מ' מונה על-ידי קאדי
בית-הדין הדרוזי לרישום או לאישור צוואתו של המנוח, ולפיכך ברי, כי צוואתו של המנוח
אינה תקפה גם באספקלריה של הדין הדרוזי.

27. מכל הטעמים האמורים לעיל, גם בקשת המערערים לצירוף היועץ המשפטי לממשלה או
לחלופין לקבלת עמדתו בסוגיה שבפנינו, דינה להידחות, וזאת בשים-לב למועד הגשת
בקשה זו, כמפורט בהרחבה בפסקאות 16-18 לעיל, והן נוכח האמור בפסקה 26 לעיל.

28. סבורני, כי דין ערעורם של המערערים בנוגע להוצאות ושכ"ט עו"ד שהורה עליהן בית
משפט קמא, להידחות.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

פסיקה עקבית וארוכת-שנים של בית המשפט העליון קבעה, כי נוכח שיקול-הדעת הרחב של הערכאה הדיונית, לרבות בפסיקת הוצאות, לא תיטה ערכאת הערעור להתערב בקביעות אלו, אלא במקרים חריגים, ולא מצאתי, כי עניינם של המערערים מצוי בגדרי חריגים אלה.

אפנה לדבריו של כב' הנשיא (בדימוס), השופט א. גרוניס ב-ע"א 9535/04 סיעת "ביאליק 10" נ' סיעת "יש עתיד לביאליק", פ"ד ס(1) 391, פסקה 3 :

"...לא אחת נקבע כי רק במקרים חריגים תתערב ערכאת הערעור בפסיקת הוצאות (ע"א 356/81 הרבסט נ' רינסקי [1]; ע"א 136/92 ביניש-עדיאל – עורכי-דין נ' דניה סיבוס חברה לבנין בע"מ [2], בעמ' 131). עמדה זו של ערכאות הערעור נובעת מכך שלערכאה הדיונית ניתן שיקול דעת רחב ואף רחב מאוד בשאלה מה סכום ההוצאות ושכר הטרחה שיושת על בעל הדין שהפסיד בדינו (ע"א 378/78 קלינגר נ' מס עזבון [3]; ע"א 37/85 ברבלק נ' שביט [4]; ע"א 703/85 ליפשיץ, חסויה נ' ליפשיץ [5]). העניין פשוט וברור: הערכאה הדיונית היא זו שבפניה נשמע ההליך, והיא זו המודעת לדרך התנהלותם של בעלי הדין וליתר הגורמים המשפיעים על קביעת שכר הטרחה וההוצאות".

29. נוכח כל האמור לעיל, אציע לעמיתי לדחות את ערעורם של המערערים, ולהותיר את פסק-הדין של בית משפט קמא על כנו.

30. בנסיבות האמורות, סבורני, כי יש לחייב את המערערים בתשלום שכ"ט עו"ד בסכום כולל של 15,000 ש"ח (כולל מע"מ).

סארי ג'יוסי, שופט
[אב"ד]

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

השופט חננאל שרעבי

אני מסכים.

חננאל שרעבי, שופט

השופט ניצן סילמן

אני מסכים.

ניצן סילמן, שופט

הוחלט לדחות את הערעור, כמפורט בחוות דעתו של השופט ס. ג'יוסי, ולחייב את המערערים, יחד ולחוד, לשלם למשיבה, שכ"ט עו"ד בסכום כולל של 15,000 ש"ח.

מותר לפרסום לאחר מחיקת שמות הצדדים והשמטת פרטים מזהים נוספים.

ניתן היום, ט"ו אייר תשפ"א, 27 אפריל 2021, בהעדר הצדדים.

ניצן סילמן, שופט

חננאל שרעבי, שופט

סארי ג'יוסי, שופט

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 12013-03-20 ס. ז"ל ואח' נ' ס.

[אב"ד]

1
2